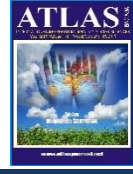

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 19.10.2015

Published Date:15.12.2015

2015 / December

Vol 1, Issue:1

Pp:18-21

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

DÜNDEN BUGÜNE AFGANİSTAN

Muhammed Afzal MUHAMMEDİ

Niğde Üniversitesi, m_afzal_m@hotmail.com

ÖZET

Afganistan resmi adıyla Afganistan İslami Cumhuriyeti Orta Doğu, Türkistan ve Hint Yarımadası arasında kalması ve tarihi İpek yolu üzerinde bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Afganistan topraklarında, kentsel yaşamın MÖ 3000 ve 2000 yılları arasında başlamış olabileceği değerlendirilmektedir. Afganistan, tarih boyunca çeşitli emperyalist güçlerin istilasına uğramış ve MÖ Kiro, İskender, Farslar, İskitlerin MS İse Sasanilerin, Arapların, Cengiz hanın, İngilizlerin istilasına uğramıştır. Nihayet 1919 yılında Afganistan İngilizlerden bağımsızlığını almıştır. Afganistan Devleti bağımsızlığını ilan ettikten sonra iç mücadelelerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Özellikle sık sık taht kavgalarının çıkması, bu ülkede istikrarın sağlanması engellenmiştir. Afganistan soğuk Savaş yıllarında, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki çıkar mücadelesinin arasında kalmış ve Sovyetler Birliği sıcak denizlere, güneye inme hayalini gerçekleştirmek için Afganistan'ı ele geçirmeye çalışmıştır. Fakat Başta İngiltere olmak üzere ABD Karşı çıkmıştır. Afgan toplumu, diler, dinler ve bölgesel topluluklar mezaîğini oluşturmakta ve bu mozaîğin temeli, çekirdek aile, köy ve kabile birimlerine dayanmaktadır. Afganistan'da birbirine paralel 2 eğitim sistemi vardır. İslam medreseleri ve laik eğitim veren okullar 6+3+3 şeklinde bir kademelendirme üzerinde şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan Türkleri, Güney Türkistan, Afganistan

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Afganistan, Orta Asya, Hindistan Yarımadası ve Orta Doğu ülkeleri arasında yer almaktadır. Denize kıyısı yoktur. Fakat kara ulaşımı açısından son derece elverişli bir yerdedir. Bu yüzden ki, eski çağlarda Dünyanın kavşak noktası olarak adlandırılmıştır. Ve stratejik bir öneme sahiptir. Yakın çağa kadar Orta Asya'daki savaşlar, göçler ve ticaretin odak noktasında yer alan Afganistan eski Hurasan veya Güney Türkistan bölgesinin şimdiki adıdır. Batıda İran, doğuda ve güneydoğuda Pakistan, Kuzeydoğu uçta Çin, Kuzeyde Türkmenistan ve Özbekistan Kuzeydoğuda Tacikistan ile sınırı olan bir ülkedir. Bugün yaklaşık 31 milyon insanın yaşadığı Afganistan 652100 km'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Afganistan'ın en batısı ile en doğusu arasındaki uzaklık 1350 km., kuzeyle güneyi arasındaki mesafe ise 900 km.dir. Afganistan'ın kuzey bölgesine güney Türkistan denmektedir. Afganistan topraklarında, kentsel yaşamın MÖ 3000 ile 2000 yılları arasında başlamış olabileceğini değerlendirilmektedir. Afganistan topraklarında MÖ ise Ahanmenişler, Farslar, Büyük İskender hâkimiyetine almış hâkimiyetini sürdürmüşlerdir. MS ise Afganistan topraklarında Türk hâkimiyeti görülmüştür. Başta kuşanlar, Akhanlar, Göktürkler, Hazarlılar, Gazneliler, Harezmşahlar, Timurlular, son Olarak ta Babür devleti Afganistan'da kurulmuştur. Kabili başkent yaparak Pakistan ve Hindistan'ı hâkimiyeti altına almıştır. Afganistan ve Afganistan halkı bu dönemde en parlak dönemini yaşamıştır. Babür devletini zayıflamasıyla Türkmen kökenli nadir şah İran ve Afganistan'ı hâkimiyeti altına almıştır.

MS Afganistan topraklarında yalnızca Türk devletleri değil, başka devletler de kurulmuş ve hâkimiyetine almıştır. Saferiler, Arap istilas (hazreti muaviye 698 ve 871 yıllar arası). Samaniler, Gurlular, Cengiz han de Hâkimiyeti altına almıştır. Yukarıda zikrettiğim devletlerin bazıları Afganistan topraklarında kurulmuştur. Bazı Devletlerde hâkimiyeti altına almıştır. Nadir Şahın ölümünden sonra Peştan asıllı Ahmet Şahın girişimiyle düreni devleti kurulmuştur. Ahmet Şahın devleti kurmasıyla 1747 Yılında bu ülke Afganistan adını almıştır. Ahmet Şah ve Oğlu olan Timur Şah döneminde ihtişamlı dönemlerini yaşamıştır. Timur Şah'tan sonra taht kavgaları başlamıştır. Afganistan, tarihte Büyük oyun olarak adlandırılan, Rus ve İngiliz İmparatorluklarının hâkimiyet savaşı verdiği bir ülke olmuştur. Bu amaçla İngilizler, Afganistan'ı işgal ederek Orta Asyayı hâkimiyetlerine almak için 1839, 1878- 1880 ve 1919 yıllarında Afganistan'la savaşmışlardır. Fakat savaşçı Afgan halkı emperyalist İngilizlere direnerek 8 Ağustos 1919 tarihinde Revalpindi Antlaşmasıyla bağımsızlığına kavuşmuştur. Belki bir dönem istikrardan sonra tekrar 1979 yılında Sovyetler Birliğinin işgaline uğramıştır. Sovyet yanlısı rejim yıkılmış ve mücahitlerden oluşan yeni bir İslami hükümet kurulmuştur. Bu hükümetin ömrü fazla uzun sürmemiştir. Mücahit gurupları arasın din ırk ve görüş ayrılığı çıkmıştır. Buda iç savaşa sebep olmuştur. İç savaşı kazanan Taliban ve EL-kaide olmuştur. Afganistan topraklarının büyük çoğunluğunu hâkimiyeti altına almıştır. 11 Eylül saldırısından Taliban ve EL- Kaide sorumlu tutulmuş, ABD Güçleri 7 Ekim 2001 tarihinde talibana yönelik operasyonları başlatmıştır.

Nihayet talibanın hâkimiyetinin son bulmasıyla Hamid Karzai başkanlığında kurulmuştur. Bir nebze olsun Afgan halkı rahatlamıştır. Başta yeni anayasa olmak üzere birçok yenilik yapılmıştır. Bu sebeple, doğal olarak Afgan halkı da tarihin çeşitli dönemlerinde defalarca maruz kaldığı bu saldırı ve tacizler ile yabancı güçlerin çıkar kavgasına sahne olmuş telafisi mümkün olmayan acı ve kayıplara katlanmak zorunda kalmıştır. Özellikle Taliban iktidarı döneminde Afgan halkının maruz kaldığı vahşet, Afganistan tarihinin hemen hiçbir döneminde böylesine acımasız olmamıştır. Bugün Afgan halkının kaderine hâkim olan güçler Afganistan'ın öz güçleri olmayıp, dışarıda planlanan çıkarlarını icat safhasına koyan yabancı güçlerdir. Afgan halkının benliğinde derin izler bırakan acılar ve olaylar, ülke halkının fikir, dil, Çeşitli kavim ve mezheplere bölerek birbirlerine düşürmüş ve bunun neticesi olarak da ülke kanlı bir iç savaşa mahkûm edilmiştir.

Afgan toplumu, diller, dinler ve bölgesel topluluklar mozağini oluşturmakta ve bu mozağın temeli, çekirdek aile, köy ve kabile birimlerine dayanmaktadır. Bugün Afganistan olarak bildiğimiz memleketin adı, Afgan kavminin üstünlük kazandığı 18. asrın ilk yarısından sonra ortaya çıkmıştır.

Afganistan'daki etnik yapıya bakıldığında zaman, gerçekten büyük çeşitlilik görülmektedir. Nüfusun yarısını peştunlar (ya da pahtanlar) oluşturur. Peştunlar, günümüzde aşiret düzenini korumuşlardır. Özellikle güneyde ve doğuda yerleşmişlerdir. Peştulardan sonra gelen diğer büyük topluluk Taciklerdir. Çoğunlukla kuzey ve kuzeydoğudaki verimli vadilerde yerleşik olarak yaşarlar ve çiftçilikle geçinirler. Türk topluluklarından, Özbekler ve Türkmenler, Kazaklar, Kırgızlar, Aymaklar, Kızılbaşlardan Afganistan'deki Türk topluluğunu oluşturmaktadır. Bunlar nüfusunun yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır. Genellikle Kuzeyde yaşar ve geçimini ticaret, tarım ve hayvancılıkla geçinirler. Türk kökenli hazar devleti zamanında Afganistan'a yerleşen hazara Türkleri'de yaşamaktadır. Afganistan'ın kuzey ve kuzeydoğusunda yaşamaktadırlar.

Afganistan halkının menşe ayrılıkları yüzünden, burada çeşitli 30 farklı dil konuşulmaktadır. Bugün Afganistan'da yaklaşık 31 milyon insanın yaşamaktadır. Etnik grup dağılımına göre aşağıdaki gibidir. Etnik Gruplar Toplam Nüfusa Oranı % Peştun 40 Tacik 20 Hazara 9 Özbek 10 Türkmen 9 Aymak 3 Kazak 3 Kırgız 2 Beluci 1 Diğer 3 Afganistan ilim ve kültür faaliyetleri bakımından bugün sesini fazla duyurabilen bir ülke değilse de tarihte İslam

dünyasının önemli ilim ve kültür aktivitelerine sahne olmuştur. Gazneliler zamanında Gazne, Timurlular zamanında Herat şehirleri dönemin çok sayıda ilim adamı yetiştiren en önemli ilim ve kültür merkezleri olmuşlardır. Bu ilim adamlarından Biruni, Beyheki, Utbi, Firdevsi, Mevlana celallidin belhi, Alişiri navayi, en meşhurlarıdır. Afganistan'da eğitim ve öğretim kurumları iç ve dış savaş nedeniyle yeterli seviyeye ulaşamamıştır. Afganistan'da birbirine paralel 2 eğitim sistemi vardır. Geleneksel İslam Medreseleri ve laik eğitim veren okullar. Kuran-ı kerime dayalı olarak temel ahlak değerlerini, dini kuralları, hadisleri öğreten medreseler, kasaba ve köylerde kurulmuştur. Laik okullar ise 6+3+3 şeklindedir. Fen bilimlerine ağırlık vermektedir. İlkokul altı sene ortaokul üç sene lise üç sene şeklinde eğitim vermektedir. Şehir merkezlerinde ilçe köy ve kasabalarda kurulmuştur. 2013- yılı itibari ile 9,5 milyon Afgan öğrenciler okullarda eğitim almaktadır. Bun sayının yüzde 40 % kız öğrencilerdir Okulların sayısı ise 15000 bin okula vardır. Afganistan'da lisan öğrencilerin sayısı ise 140000 bin kişidir. Afganistan'da, 34 devlet üniversitesi ve 93 Özel üniversite mevcuttur.

Rusların Afganistan'ı işgali, ani bir karar neticesinde olmadı. Bu kararın Deli Petro zamanında verildiği ve İngilizlerin bölgeden II. Dünya savaşını müteakip çekilmesi ve bölgedeki dengenin Rus lehine değişmesiyle, fırsat kollayan Rusya ilişkileri iyileştirmeye başlamıştır. Rusya'daki Bolşevik Devriminden sonra Lenin Afganistan'la ilgilenmeye başlamıştır. İngilizleri Afganistan'dan tamamen çıkarmak istemektedir. Emanullah Han zamanında Ruslar Kırkala destek vermiştir. Kabilde telefon ve telfgraf idaresi ve bir radyo istasyonu kurulmuştur. Afganistan'ın Sovyetlere yaklaşmasında ABD'nin payı büyüktür. Nihayet kruşçevin iktidara gelmesi ile SSCB, yayılcı politikasından vazgeçerek işbirliğini öne çıkarmıştır. 1954'te Afganistan Başbakanı Muhammed Davut'un Moskova'ya ziyareti ile iki ülke ilişkilerinde kapsamlı işbirliği projeleri başlatılmıştır. SSCB'ler bu fırsatı kullanarak kendi ideolojilerini yaymaya başlamıştır. 1973 tarihinde Afganistan'ın başına, soviyetlerin desteklediği Muhammed Davut Han gelmiş ve ilişkiler daha da ilerlemiştir. Fakat Afganistan'ın iç işlerine karışmaya başlayan SSCB, Muhammed Davut Han'ı 1978 yılında tahttan indirerek Afganistan'ı kendi kontrolüne almıştır. Ancak fiili işgal 24 aralık 1979 yılında Sovyet nakliye uçaklarının kabil havaalanı'na 4000 kişilik acil müdahale gücünü sevk etmeleriyle başlatılmıştır. Bundan sonra Cumhurbaşkanı Babrak Karmal'ın yardım istediği iddiası ile 29 Aralıkta Sovyetler Birliği 85.000 kişilik bir ordu ile Afganistan'a girmiştir.

ABD bunun üzerine Afganistan'daki mücahidlere komşu devletler üzerinden yardım etmiştir. Bu yardımlar sayesinde mücahitler Sovyet ordusunu karşısında başarı kazanarak Sovyetleri hezimete uğratmıştır. Sovyetler 20. yy'da insanoğlunun maruz kaldığı en büyük soykırımlardan birisini yapmıştır. Afganistan'da sivil halka karşı kimyasal silah kullanmıştır. Sovyetler Afganistan'dan çekildiğinde geride yaklaşık 1 milyon ölü 1,5 milyon yaralı ve 5 milyon göçmen ve harabeye dönmüş bir Afganistan bırakmıştır. Afganistan milattan önceki devirden itibaren istilacı kavimlerin geçidi olmuştur. Ülkenin bulunduğu coğrafi konumu stratejik ehemmiyet arz etmektedir. Bütün istilacı kavim veya komutanlar Afganistan güzergâhını kullanmışlar, bunların neticesinde de Makedonyalı İskender, Eftalit ordusu, Gazneliler, Babürlüler, İngilizler, Ruslar ve son olarak ABD, Bu ülkeyi verimli ve zengin bölgelere geçiş için kullanmışlardır. Çünkü en kestirme yol da burasıdır. Afganistan'daki ihtilaf ve iç çekişmelerin temelinde İngilizler yatmaktadır. İngilizler Hindistan'ı işgal ve sömürüsü altında aldıktan sonra Hindistan'ın güvenliğini sağlamak için Afganistan'a defalarca saldırmıştır. Sonunda Başarılı olmuştur. Başta Enver Paşanın ve Rusya'nın yardımıyla Afganistan halkı İngilizleri yenilgiye uğratmıştır. Afganistan bağımsızlığına kavuşmuştur. İngilizler ve Sovyet Rusya'nın arasında tampon bir bölge özelliğini taşımıştır. Bu iki süper güç Afganistan'da hakimiyet alanını genişletmek için Afgan halkını bin bir züllüme maruz bırakmışlardır. Kısacası Afgan halkını yarım kan, güz yaşı silah

sesleri ile barut kokuları ile yaşatmaktadırlar, Afganistan'ın geleceği pek parlak gözükmemektedir. Çünkü gizli eler mikro milliyetçilik ve mezhepleri ön plana çıkarmaktadırlar, yeni aktörleri devreye sokmakta gizli planlar ve hesaplar yapmaktadırlar, ülkemizin dört tarafı süper güçlü ülkelerle çevrilidir. Ülkemizin ve milletimizin geleceği için milli bir bilincin oluşturulması ve milli menfaatin korunması gerekmektedir.

